

בגופו, וכיון דכ"א בפ"ע כשירה וראוי להיות מהעיקר ולא התוספת, אי"כ ממ"נ מקיים מצות ציצית בחדא מינייהו ועיי"ש באורך דבריו.

סימן ז

גדר הפסול כשמוסיף על המצוה

לחודיה קאי ולכן כי הראב"ד הטעם הפסול משום חציצה אבל בלולב אי"צ לזה הטעם].

נמצא לפי"ז דהסוגיא בסנהדרין אינה שייכת להא דאמרו בסוכה (לא:) דלמ"ד לולב אין צריך אגד מותר לאגוד הלולב שלא במינו, ומבאר הראב"ד (פ"ז מלולב ה' ז') דטעמא משום דלמ"ד אין צריך אגד האי לחודיה קאי וכו', דהרי אגד הלולב עצמו אינו חוצץ כלום, וצריך לומר דהסוגיא בסנהדרין איירי לענין הפסול של הציצית וזה תלוי בחציצה, ואם האי לחודיה קאי באמת אין כאן חציצה, והסוגיא בסוכה איירי לגבי איסור ב"ת דאינו תלוי בחציצה, וגם בזה אמרין שלא עובר בב"ת אם לחודיה קאי.

איברא הריטב"א בסוכה (לא:) מביא בשם הרמב"ן שהדין לחודיה קאי שמצינו בסנהדרין לענין פסול הוא אותו דין שלחודיה קאי לענין שלא יעבור על איסור בל תוסיף, וכן מפורש בתוס' בסנהדרין שם, ולפי"ז צריך לומר שטעם הפסול בתוספת

בדין המוסיף על המצוה אי
הוי מצוה הבאה בעבירה

לפי"ז החכמה

אמרו בגמ' בסנהדרין (פח:) המוסיף מין נוסף על ד' מינין פסל המצוה לר"י דלולב צריך אגד, וכן אם הוסיף חוט נוסף בציצית פסול אי הוסיפו בתוך הקשר למ"ד קשר עליון דאורייתא, ובטעם הפסול כי הראב"ד (בפ"א מהל' ציצית ה"טו) דהוא משום חציצה של החוט בקשר, ולפי זה מה שאמרו שם בגמ' דלמ"ד קשר עליון לאו דאורייתא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ולא פסל, בפשטות הוא משום דליכא חציצה כיון דלחודיה קאי, ולכאורה גם בדי' מינין כשמוסיף מין אחר הטעם משום חציצה.

[אמנם] באבנ"ז (או"ח סי' י') כתב שבלולב נפסל גם בלא טעם דחציצה למ"ד שצריך אגד דהאגד בא כדי לעשותן אחד, וכשהוסיף מין רביעי בתוך האגד קילקל האגד, משא"כ בציצית אפילו למ"ד שקשר עליון דאורייתא אין הכונה לעשות ד' החוטין כאחד, וא"כ החוט החמישי

בעמוד והחזר חפץ הגזילה, והטעם בזה כבר נתבאר באחרונים בריש לולב הגזול דכיון דאין החפץ בעמוד והחזר אין החפץ חפצא של עבירה, וממילא לא שייך ביה מצוה הבאה בעבירה, ומבואר מזה דלא נאמר דין מצוה הבאה בעבירה כי אם באופן שהחפצא של העבירה היא גוף העבירה, והנה לפי זה באיסור בל תוסיף לכאורה העבירה היא התוספת אבל עיקר המצוה אינה עבירה ומ"ט חשבינן מצוה הבאה בעבירה.

אמנם ברמב"ם (בפ"א מציצת הטי"ו) כ' בהטיל למוטלת ונתכוון להוסיף פסול, בין חתך את הראשונות ובין את האחרונות, הרי דס"ל דכיון דכל הטלה של חוטין יש בה חפצא של מצוה, א"כ כשהוסיף פסל שניהם ונחשבים גם הראשונות לתוספת גבי האחרונות, ומשו"ה פסל גם בבי' לולבין דהי מינייהו מפקת ואע"פ שהלולב הוא חלק מהדי' מינין, מ"מ גם הלולב נחשב לחפצא דמצוה ונחשבים שניהם לתוספת אי' על חבירו, וא"כ אפשר לומר שפסול מוסיף הוא משום מצוה הבאה בעבירה, דכל החפצא דמצוה בא בעבירה של איסור בל תוסיף.

ומה שאמרו בסנהדרין (פח:) והאיכא לולב שאם הוסיף גרע, אין הכוונה בהוסיף מין חמישי דבכה"ג רק התוספת של המין החמישי הוא האיסור, ואיך תועיל לבטל הקיום של הדי' מינין, ואפילו למ"ד צריך

אינו משום חציצה, דאם הוי טעם הפסול משום חציצה מה שייך לדמות אהדי דאם לחודיה קאי שאינו פוסל שגם לא יעבור על איסור בל תוסיף, שאולי לא פוסל כיון שאין חציצה, ומ"מ יהיה איסור מוסיף, וכמו שמצינו דעה כזאת דהרי למ"ד שלולב אין צריך אגד המוסיף מין חמישי עובר באיסור בל תוסיף אע"פ שאינו פוסל המצוה, לדעת התוס' בסוכה (לא:) ואע"פ ששם לא שייך חציצה כלל כיון שלחודיה קאי.

וצריך לבאר מה טעם הפסול לרמב"ן ולתוס' בסנהדרין, למ"ד שצריך אגד ולמ"ד שקשר עליון דאורייתא מדוע האיסור ב"ת פוסל המצוה לגמרי, וכן צ"ע לדעת הרמב"ם (בפ"ז מהל' לולב ה"ז) דכ' שהנוטל ב' לולבין פסול והרי גם התם ליכא חציצה כלל דקיי"ל לולב אי"צ אגד וא"כ מ"ט פסול, וכן בהטיל למוטלת שהטיל עוד ארבעה חוטין וקשרם בנפרד דפסק הרמב"ם (בפ"א מהלכות ציצית הטי"ז) שפסול, וצ"ע מה הפסול כיון שקשרם בנפרד וליכא חציצה ובאמת זהו השגת הראב"ד שם.

ולכאורה אפשר לבאר דכיון שע"י התוספת עובר על איסור בל תוסיף פוסל המצוה משום מצוה הבאה בעבירה, איברא כבר נתבאר ברמב"ן דכ' בסוכה דאחר שקנה הגזילה בקניני גזילה תו לא שייך מצוה הבאה בעבירה כיון דתו אינו

שביחד עם לקיחת המצוה לוקח גם העבירה שמוסיף שפיר הוי מצוה הבאה בעבירה ופוסלת קיום המצוה, אמנם זה דוקא אי לולב צריך אגד אבל למי"ד אי"צ אגד והאי לחודיה קאי וכו' אין כאן צירוף של המעשה מצוה.

ובאמת אפשר לכל הראשונים שמפרשים דבכהאי גוונא שלחודיה קאי אין איסור בל תוסיף הביאור בזה משום דאין צירוף במעשה המצוה, ולא שייך מצוה הבאה בעבירה דאין כאן עבירה כלל ומאותו טעם דאין עבירה דלא חשבינן למוסיף כיון דלחודיה קאי, ^{אוצר החכמה} ודו"ק (וכעין זה כתב במרגליות הים בסנהדרין שם).

והראב"ד דפליג על הרמב"ם בהלכות לולב וס"ל דבנטילת ב' לולבין ליכא איסור בל תוסיף משום שהוסיף במינו, וע"כ יפרש הסוגיא בסנהדרין בנוטל מין חמישי שלא מהד' מינין, וא"כ מ"ט פסלו למי"ד צריך אגד הרי ליכא מצוה הבאה בעבירה מצד החפצא דמצוה ומדוע מגרע התוספת שאינו שייך למצוה, אך הראב"ד לשיטתו דס"ל דאין האיסור משום מוסיף אלא דהוי חציצה.

ובדברים אלו אפשר ליישב דברי הרמב"ם דפסק בבי לולבין דפסול, וקי' מהסוגיא דסנהדרין שבהוספת חוט הנוסף בציצית אין זקן ממרא חייב עליה

אגד מטעם בל תוסיף אין לבטל המצוה כיון דאין גופא של המצוה באה בעבירה אלא רק התוספת, ושייך לפסול ולאסור רק משום חציצה כדפירש הראב"ד, אולם לשיטת שאר הראשונים דאין פסול של חציצה צ"ע מה הפסול.

אלא ^{צריך} לומר דכוונת הגמ' בסנהדרין והא איכא לולב, היינו בכה"ג שנוטל ב' לולבין דשניהם חפצא דמצוה והי מינייהו מפקת ושניהם נחשבין התוספת, נמצא דגופא דמצוה באה באה בעבירה.

ויש להעיר דהרמב"ם פסל ב' לולבין אפילו למי"ד אי"צ אגד, ואילו בגמ' משמע דלא פסלו אלא למי"ד צריך אגד, אבל למי"ד אי"צ אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, וצ"ל כמבואר לקמן (בסי' י"ד) בדברי התוס' והמאירי בסוכה, דמה שאמרו בסנהדרין היינו לענין חיוב דזקן ממרא דבזה בעינן שיהיה פסול בחפצא דמצוה כדי לחייבו, משא"כ לענין האיסור בל תוסיף שלא יצא ידי חובתו זה שייך גם אם לולב אי"צ אגד ולחודיה קאי.

אולם יש לומר דאולי אפילו אם נפרש הגמ' בסנהדרין והאיכא לולב שאם הוסיף גורע היינו בהוסיף מין חמישי ורק הוא התוספת, מ"מ יש פסול של מצוה הבאה בעבירה, דאע"פ שגוף החפצא של המצוה אינה עבירה, מ"מ מעשה המצוה שהוא הלקיחה הוא מעשה עבירה, דכיון

הבאה בעבירה עושה פסול בעצם החפצא דמצוה ושוב ק' דא"כ אמאי לא חשיב גורע לענין זקן ממרא וצ"ע.

י"ל דהפסול משום שינוי בצורת המצוה

ועוד נראה לומר בדעת הרמב"ם דס"ל דטעם הפסול של בל תוסיף אין זה משום מצוה הבאה בעבירה, דבאמת מצוה הבאה בעבירה זה לא פסול בחפצא של המצוה, אלא דכל המוסיף גורע פירושו דכל כה"ג דל"ש למימר בתוספת לחודיה קאי י"ל דהתוספת עצמה עושה שינוי בצורת המצוה, והפסול הוא דבטלה מצוה מצורתה, וזהו הטעם דבטלה המצוה לגמרי ומשו"ה נפסלו חוטין הראשונים לגמרי, וכמו שמדויק בדברי הר"ן בסנהדרין (פח:).

דברי העונג יו"ט בפסול משום תעשה ולא מן העשוי

אחר כל זה מצאתי בעונג יו"ט (סי' י') שכי ליישב דברי הרמב"ם שלא מהני בציצית גם אם חתך את האחרונות היינו כיון דהוי מצוה הבאה בעבירה, וכי הטעם אע"פ שבאופן שהמצוה לחודיה והעבירה לחודיה לא אמרין שהמצוה באה ע"י העבירה, מ"מ כשמכוין להוסיף הוי ליה שפיר מצוה הבאה בעבירה דהא לא מנכר מילתא החוטין שהן ההוספה, וכל החוטין נכנסים בקיום המצוה ובעבירת בל תוסיף.

למ"ד קשר עליון לאו דאורייתא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, ובלולב פסול אע"פ שלולב אי"צ אגד, אבל להתבאר נ"חא דבאמת גם בחוט נוסף פסל הרמב"ם אלא דכל הפסול הוא משום מצוה הבאה בעבירה, אבל אין זה מספיק לדין זקן ממרא, דחייב דזקן ממרא הוא דוקא במוסיף וגורע בעצם המצוה ומשנה החפצא דמצוה (וכגון שהתוספת חציצה לקשר) אבל הפסול של מצוה הבאה בעבירה אינו פסול בעצם המצוה אלא רק שלא קיים המצוה. ועוד יעויין בזה בעונג יו"ט (או"ח סי' י' ד"ה ומה), דכי ליישב דברי הרמב"ם מהסוגיא בסנהדרין דלא אמרין האי לחודיה קאי כיון דכל איסור בל תוסיף להרמב"ם שאין צריך אגד היינו דווקא כשמכוין לצאת, ובזה פירש דזקן ממרא אינו עובר בב"ת משום שזה לא חשוב כונה כיון שטעה בדין ולא חשבינן בטעות לקבוע איסור ב"ת.

איברא לפי"ז קשה דהרמב"ם (בפ"א מה' ציצית הט"ו) כתב דבהטיל למוטלת ונתכוון להוסיף פסולה ואפילו חתך לאחרונים, ואי נימא דיסוד הפסול הוא משום מצוה הבאה בעבירה א"כ חזינן דמצוה הבאה בעבירה עושה פסול בחפצא דמצוה, דאם נימא שעושה רק פסול בקיום מצוה שלא יצא ידי מצוה מדוע נפסלו הראשונים גם אחרי שחתך לאחרונים, ומוכח דפסול מצוה

וכתב דהטעם בזה דאם כיוון להוסיף איכא איסור בל תוסיף ואינו יוצא בהן ידי מצות ציצית כיון דהוי מצוה הבאה בעבירה, ולהכי אינו יכול לצאת בהם אפילו חתך אח"כ אחד מהן משום שהוי תעשה ולא מן העשוי משום שעובר על בל תוסיף, וכבר נפסלה עשייתן הוי מן העשוי ונקבע עליהן שם פסול, ואין יכול לצאת בהן ידי חובת ציצית כלל, דכיון שהם קבועים יחד בבגד בטלה עשייתן, ואפילו למ"ד אין דחוי אצל המצוות היינו בדבר שאי"צ עשייה, אבל במידי דכתיב "תעשה" ודרשינן תעשה ולא מן העשוי אם נפסלו נדחית עשייתן, ואע"פ שתחילת עשייתן של הראשונים נעשית בהכשר ורק אח"כ נפסלו החוטין הראשונים משום מצוה הבאה בעבירה, מ"מ גם בכה"ג חשבינן תעשה ולא מן העשוי כיון שכבר נפסלה עשייתן ובעי עשייה חדשה, וכי דלא דמי למניח ב' זוגות תפילין שעובר על בל תוסיף ולא יצא בשניהם, וכשהסיר זוג אחד מעל ראשו יצא בזוג הנשאר על ראשו, דהתם לא כתיב תעשה ולא בעינן קשירה בשעת הנחה, אבל גבי ציצית נהי שהחוטין לא נפסלו ממצוותן, מ"מ תלייתן והנחתן בבגד דכתיב ביה "תעשה" מפסל ע"י שהוטלו עוד חוטי ציצית ואינן ראויים ללבוש כמו שהן (ועיין בביאור הלכה סי' י"א סעי' ו', ד"ה מצמר, שמסתפק אף

בפסול "גזול", אם משום זה יהיה פסול של תעשה ולא מן העשוי. ועי"ע באפיקי ים ח"ב סי' ל"ג שמסתפק בבנה סוכה גזולה. ואח"כ שילם דמיו אם יש בזה פסול דתעשה ולא מן העשוי וא"כ יעבור בב"ת בשמיני בכה"ג).

עוד מצאתי בקובץ סוכת דוד מדברי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, שכתב דלפי דברי העונג יו"ט דמוסיף גורע הוא מדין מצוה הבאה בעבירה, נמצא דגם במצוה קיומית ע"י העבירה אין מצוה ויהיה בזה דין זקן ממרא. אך כ' שם, דלדעת הר"ן בסנהדרין (פח:) והרשב"א (בשו"ת ח"א סי' תקל"ה) דהמוסיף גורע הוא חלות דין, ובגרוע ועומד קודם קיום המצוה אין זקן ממרא מתחייב כדמוכח בסנהדרין (פח:) א"כ לא סגי שיגרע במצוה קיומית, דבזה אינו נחשב גירעון לאדם שהפסיד מצותו, אלא רק לא קיים מצוה שיכל לקיים, משא"כ במצוה חיובית דגרע שנפסד מאפשרותו להמשיך לקיים חיובו.

עוד כתב שם (בקובץ הנ"ל המגיה) לבאר דברי העונג יו"ט איך אמרו בסנהדרין שם שאם לולב צריך אגד והוסיף מין חמישי גרוע ועומד הוא, וקשה הרי האיסור ב"ת הוא מכוח מצוה הבאה בעבירה ולדעת העונג יו"ט שעד שלא מקיים מצוה אין איסור א"כ אין זה גרוע ועומד.

ותירץ ע"פ דברי הלח"מ (בפ"ז מלולב הל"ז) שהק' מדוע לא אמרו זקן ממרא בכה"ג שהוסיף ונטל ב' לולבין לדעת הרמב"ם שסובר שגם לדידן שא"צ אגד עובר בב"ת בבי' לולבין, ותי' דהכלל בזקן ממרא שצריך לגרע המצוה שכבר

התחיל בה, כגון המוסיף בית חמישי בתפילין אחר שהניחם משא"כ ב' לולבין שלוקחם בגרוע, וכן לדברי העונג יו"ט כיון שהוסיף כשהמצוה עדיין לא התחילה נכלל בכלל דגרוע ועומד ולי"ש בזה דין זקן ממרא.

המור

סימן י

בענין הוספה בחיבוב מצוה

בבאור דברי הטור שכתב שהמוסיף בד' מינין צריך לכוין למצות לולב

כיון שכבר יצא ידי המצוה, ומוסיף מין חמישי לשם חיבוב מצוה וקיי"ל שלא בזמנו צריך כונה לשם מצוה כדי לעבור באיסור בל תוסיף.

ואומר הט"ז דמה שהביא הטור רק דוגמא של הוספה בחיבוב מצוה ומדוע לא הביא בל תגרע, וביאר שהביא על דרך הפשיטות ששייך יותר בבל תוסיף, דאילו בגורע לפעמים יש לו רק ג' מינין ומשום שלא תשתכח מצות לולב נוטל הג' מינין ובכה"ג אינו עובר בבל תגרע, ומסיים והכי נמי אם יש לפניו ד' מינין אחרי שכבר נטל, ולוקח לחיבוב מצוה רק ג' מינין באמת יעבור בבל תגרע.

ונראה שיש ליישב בדרך אחרת, דהנה מצינו חילוק בין בל תוסיף לבל תגרע במה שאמרו שהמוסיף מצוה חדשה אינו עובר בבל

גבי ד' מינין מובא בטור (סי' תרנ"א) וז"ל ולא יפחות מהן, ולא יוסיף עליהן מין אחר אפילו לא יאגדנו עמהם, אם יאחזנו בידו עמהם לשם מצות לולב איכא בל תוסיף עכ"ל. **והקשה** בב"י מהו שכתב ולא יפחות מהן הרי כבר כתב שם שד' מינין מעכבין זא"ז. עוד הק' מהו שכי' הטור שעובר בבל תוסיף דוקא בכונה לשם מצות לולב, הרי קיי"ל דלעבור בזמנו אי"צ כונה.

ובט"ז (שם ס"ק י"ז) כי לתרץ קושיות הב"י דאיירי באדם שכבר נטל ד' מינין כהלכתן ויצא ידי חובת נטילה, אלא שאח"כ נוטל שוב משום חיבוב מצוה, ולכן גם צריך כונה לשם מצות לולב דאי"ז נחשב זמנו